

ТВОРИ ШЕВЧЕНКА ЯК ЗАСІБ ПРОПАГАНДИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглядаються приклади пропагандистської інтерпретації творчості Т.Шевченка у різні історичні епохи.

Ключові слова: творчість, пропаганда, ідеологія, Т.Шевченко

Abstract

The examples of propaganda interpretation of the works of T. Shevchenko in various historical periods are considered.

Keywords: creativity, propaganda, ideology, T. Shevchenko

Вступ

Вже давно ідеологи та пропагандисти навчилися схилити на свій бік творчу спадщину попередніх відомих історичних діячів та творчих особистостей, котрі відійшли в інші світи і не могли відповідно втрутитися у дискурс, щоб заперечити свою підтримку новоспеченим позиціям авторів. Досить згадати хоча б добре відому старшому поколінню низку статей В.Леніна про Л.Толстого в якості дзеркала російської революції чи щодо О.Герцена як фундатора революційної агітації, яка закономірно вела через півстоліття до створення більшовицької партії і просто не могла інакше. І прикладів такого роду можна наводити безліч. А останнім часом стало просто вже банальним научати зі Сходу українців бути «правильними» через образ гоголівського Тараса Бульби. Зрозуміло, ідеологи різних часів не могли обійти Т.Шевченка у своїх пропагандистських потугах. Причому нерідко представники абсолютно непримиримих таборів могли спиратися на одні й ті ж твори буквально до збігу цитат. На розгляді декількох історичних періодів ми і зупинимося у наведеному матеріалі.

Результати дослідження

Одразу слід зазначити, що твори Т.Шевченка ще за його життя брали на озброєння діячі різноманітних революційних рухів як у межах Російської Імперії, так і за її межами. Навіть у повстаннях за розширення прав і свобод у Габсбурзькій імперії 1948 року лунали шевченківські вірші, про що можна дізнатися зі шпальт тодішньої «Зорі Галицької», що описувала у №88 за 1850 рік події на львівських барикадах. У шістдесяті ж роки ХІХ-го століття поезія Кобзаря на тлі літературної спадщини нових поколінь письменників-демократів відіграла надзвичайно помітну роль у формуванні і розповсюдженні ліберальних і революційних ідей. Особливо слід зазначити її роль у формуванні світогляду та революційної свідомості тодішніх народовців (В.Шашкевич, О.Терлецький, Д.Танянкевич, В.Навроцький, К.Кримкович).

Різноманітні гуртки та громади обох імперій широко пропагували шевченкові твори серед національно налаштованої молоді та трудового люду заради розвитку самосвідомості та формування духу нації. Стало мало не обов'язковим використання кобзаревих цитат в якості епіграфа до публіцистичних статей і навіть поетичних творів. І пізніше на рубежі століть та в роки вже власне російських революцій до імені і спадщини Шевченка зверталися автори значної кількості листівок, прокламацій та плакатів, що видавалися підпільно. Ця традиція тривала десятиліття і виходила навіть за межі традиційного ареалу проживання українців.

Цікавий факт – на влаштованому українською громадою шевченківському вечорі у Парижі 30 березня 1914 року з доповіддю про значення творчості поета для соціал-демократичного руху

виступив ... майбутній нарком більшовицької Росії і згодом СРСР А.Луначарський. Тож годі дивуватися, що цілком закономірно з утворенням Радянського Союзу вже більшовицький агітпроп на всю свою можливу потужність спирався у своїй ідеологічній роботі на кобзарів образ з широким використанням творів поета, хоча дещо і відцензурованих відповідно до нових пропагандистських доктрин. І тут слід віддати належне першим рокам радянської влади, яка деякий час сприяла поширенню україномовної освіти і особливо – розвиткові україномовного друку, що тільки зростав і впродовж наступних періодів, коли сама українська освіта почала звужуватися і виштовхуватися на периферію, до сільської місцевості. Як не дивно, але саме 70-ті роки слід відзначити як найбільш плідні у чисто кількісному плані для української книжки. Разом з тим всі ці процеси все більше супроводжувалися найжорстокішою цензурою та репресіями на адресу незручних для влади діячів та митців. Причому гнучкий пропагандистський апарат з цинічною упертістю продовжував спиратися на ті ж самі персоналії, що вже були «напрацьовані» у боротьбі «за світле майбутнє». Шевченка запросто використовували і у придушенні самого українства під гаслом боротьби «з українським буржуазним націоналізмом», як свого часу у підтримці прагнення до визвольної боротьби.

І прикладів тут можна навести стільки, що їх би вистачило на окреме масштабне дослідження, гідне не однієї дисертації. Красномовною буде хоча б така ілюстрація. У 1979 році доцент Київського ун-ту ім. Тараса Шевченка розглядає шевченківську тему у визвольному русі та революційній пропаганді на Західній Україні у ХІХ та ХХ століттях, послідовно вписуючи всі періоди видань «Мета», «Нива», «Русалка» тощо, діяльність членів «Просвіти», обов'язково окремо зазначає поєднання розповсюдження творів К.Маркса, Ф.Енгельса, В.Леніна з окремими творами Т.Шевченка і навіть згадує про політичний доробок Комуністичної партії Західної України, ЦК якої всебічно прагнув спиратися на «дорогі революційно-визвольні традиції творчості великих геніїв народу – Шевченка і Франка» [1,49], не забуваючи відзначити реакційну діяльність і жорстокі переслідування не лише з боку «польських легіонерів», але і від молодчиків «з різних оунівських банд». При цьому автор зі зрозумілих причин не згадує, яким репресіям ці комуністи Західної України почали піддаватися в сталінській державі ще до реалізації пакту Молотова-Ріббентропа (досить згадати хоча б долю першої дружини Я.Галана Ганни Геник), а згодом були практично повністю знищені. Зате автор окремо зазначає, що «твори Шевченка використовувалися на Закарпатті і в боротьбі проти церкви та релігії, для розвінчання буржуазно-націоналістичних «теорій», з метою виховання в трудящих почуття пролетарського інтернаціоналізму».

Висновки

Отже, як ми бачимо навіть з кількох окремих прикладів, творчість того чи іншого відомого і близького народу митця може бути інтерпретована під будь-яким ідеологічним кутом зору. І кон'юнктурне використання яскравої і широко відомої нашої нації спадщини Т.Шевченка за довгі роки чергування політичних епох накопичило стільки різноманітних форм і методів викривлень та спекуляцій, що й досі може широко експлуатуватися нашими противниками та відвертими ворогами з намаганням знищити навіть найдорожче для самого Шевченка. Так що слід завжди бути напоготові давати гідну відсіч подібним спробам і вміти відрізнити ідеали від інтересів окремих груп та політиканів. І тим більше уміти розгледіти хибні ідеали, що зростають на цинічних і відверто антиукраїнських інтересах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубина М.І. Твори Шевченка в революційній пропаганді на Західній Україні. *Вісник Київського університету. Українська філологія*. Вип. 21. К.: «Вища школа». 1979. С. 41-50.

Starovoit Yuriy Leonidovich – канд. філол. наук, доц. каф. мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: starovoit.vin@gmail.com

Starovoit Yuriy - Candidate of Philology, Associate Professor, Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa